

14. Heteroseksuaalisuus kirjallisuudessa (ja sen kritiikki)

Työryhmän vetäjät Rita Paqvalén ja Johanna Pakkanen

Työryhmä kokoontuu luentosalissa 4

Työryhmä kokoontuu perjantaina 14.11. klo 15:00 - 18:00

Sara Eeva, Yleinen kirjallisuustiede, Turun yliopisto: Kreolinaisen melankolinen heteroseksuaalisuus Jean Rhysin karibialaisromaaneissa

Anna Helle, Jyväskylän/Helsingin yliopisto: Heteroseksuaalinen hegemonia Sylvia Plathin romaanissa *The Bell Jar*

Minna Niemi, Yleinen kirjallisuustiede, Turun yliopisto: Shug Avery mustana queer-hahmona Alice Walkerin *The Color Purple* -romaanissa

Sara Eeva, Turun yliopisto

Kreolinaisen melankolinen heteroseksuaalisuus Jean Rhysin karibialaisromaaneissa

Teen jatkotutkimusta karibialais-englantilaisen Jean Rhysin (1890-1979) kahdesta romaanista, *Voyage in the Darkista* (1934) ja *Wide Sargasso Seasta* (1966). Teoreettiset lähtökohtani ovat postkoloniaalisessa, feministisessä ja jälkistrukturalistisessa kirjallisuudentutkimuksessa. Työryhmäesitelmässäni selvitän aluksi karibialaisen naiskirjallisuuden representoimaa ”pakollista” heteroseksuaalisuutta sekä homoseksuaalisuuden tabua karibialaisissa kulttuureissa. Esitän lisäksi alustavan pohdinnan Judith Butlerin näkemyksestä heteroseksuaalisuuden melankolisesta rakentumisesta. Butler kirjoittaa erityisesti teoksessaan *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection* (1997) siitä, miten homofobisissa kulttuureissa sukupuoli tuotetaan kieltämällä ensisijaisesti homoseksuaalinen rakkaus. Tiivistetysti, tytöstä tulee tyttö, kun hän alistuu menettämään äidin halun kohteena ja identifioituu tähän. Sukupuoli on täten se, mikä jää ilmaisematta seksuaalisuudessa. Butlerin mukaan tosi lesbomelankolikko

onkin feminiininen heteronainen. Pohdin, ottavatko Butlerin näkemykset riittävästi huomioon esimerkiksi ”rodullisia” ja etnisiä identifikaatioita.

Näiden lähtökohtien avulla analysoin Rhysin teosten kreolinaisten heteroseksuaalisuuden melankolista rakentumista kolonialistisessa kontekstissa. Kreolinaisten pakonomainen heteroseksuaalisuuden suorittaminen näyttäytyy romaaneissa keinona ylläpitää melankolista liitosta, toisin sanoen keinona - identifikaation avulla - viivästyttää homoseksuaalisen rakkauden kohteen menetyksen suremista. ”Rodun” kolonialistiset diskurssit kuitenkin ongelmallistavat kreolinaisten sukupuoli-identifikaatioita. Etsin luennassani myös tapoja lukea ”heterokirjallisuutta” vastavirtaan eli pyrin purkamaan näiden heteroseksuaalisuuksien representaatioiden koherenttiutta.

Anna Helle, Jyväskylän/Helsingin yliopisto

Heteroseksuaalinen hegemonia Sylvia Plathin romaanissa *The Bell Jar*

Tämä abstrakti perustuu artikkeliin, jota kirjoitan työn alla olevaan queer-teoreettiseen kirjallisuustieteelliseen kokoelmaan, joka ilmestyy keväällä 2004 (mukana on ymmärtääkseni myös Johanna Pakkasen artikkeli).

Sylvia Plathin romaani *The Bell Jar* (suom. *Lasikellon alla*, 1973) ilmestyi 1963 Englannissa ja kymmenen vuotta myöhemmin Yhdysvalloissa. Teos on vaikuttanut merkittävällä tavalla erityisesti amerikkalaiseen feminismiin, ja Plathia on verrattu Virginia Woolfiin, Adrienne Richiin ja Anne Sextoniin.

Romaani sijoittuu 1950-luvun Amerikkaan, jonka hallitseva ideologia on mccarthyismi. Vuosikymmen on suvaitsemattomuuden aikaa, jolloin niin homoseksuaalisuutta, kommunismia kuin yksin eläviä ja lapsettomia naisia vainotaan, ja kaikenlainen poikkeaminen aviollisesta heteroseksuaalisuudesta leimataan helposti sairaudeksi.

Romaani kertoo 19-vuotiaasta Ester Greenwoodista, joka on usein tulkittu Plathin alter egoksi. Esteriä ahdistavat tulevaisuuteen, seksuaalisuuteen ja sukupuolten väliseen epätasa-arvoon liittyvät kysymykset, mikä johtaa vakavaan masennukseen. Ester yrittää itsemurhaa ja miltei onnistuu siinä, ja joutuu sen vuoksi mielisairaala- ja sähkösokkihoitoon.

Tarkastelen romaania siitä näkökulmasta, kuinka heteroseksuaalista hegemoniaa tuotetaan romaanissa ja miten hegemonia vaikuttaa kirjan naishenkilöhahmoihin, joista esim. yksi on itsemurhaan päätyvä lesbotyttö Joan, toinen itsemurhaa yrittävä päähenkilö Ester. Heteroseksuaalinen hegemonia on Judith Butlerin käsite, joka tarkoittaa sitä kulttuurisen ymmärryksen verkostoa, jonka kautta kehot, sosiaaliset sukupuolet ja halut luonnollistetaan. Lisäksi hyödynnän tarkastelussani mm. Adrianne Richin pakkoheteroseksuaalisuuden käsitettä, jonka avulla pyrin selittämään sitä, miksi Ester lopulta päätyy vaimoksi ja äidiksi, vaikka nimenomaan ei ole sitä halunnut. Heteroseksuaalisen hegemonian ja perverssiyden diskursiivista tuottamista tarkastellessani nojaudun Michel Foucault'n ajatuksiin, joita hän esittää aiheesta Seksuaalisuuden historia-teoksessaan.

Näkökulmani romaaniin on sekä feministinen että queer-teoreettinen. Teoksen queer-teoreettinen luenta on tärkeä siksi, että teos on klassikko, jonka tutkimuksessa heteroseksuaalisuutta ei ole aiemmin asetettu kyseenalaiseksi, vaikka sitä muuten onkin paljon tutkittu esim. feministisistä näkökulmista. Teoksesta tehtyjä feministisiä tulkintoja voi hyvin täydentää queer-teoreettisen lähestymistavan avulla.

Minna Niemi, Turun yliopisto

Shug Avery mustana queer-hahmona Alice Walkerin *The Color Purple* – romaanissa

Siobhan Somervillen mukaan heteronormatiivisuus rakentuu suhteessa rodullisten erojen tuottamiseen, jolloin seksuaalisten ja rodullisten erojen tuottamista tulisikin tarkastella toisiinsa sidoksissa olevina eikä niinkään rinnakkaisina ilmiöinä.

Afrikkalaisamerikkalaisen kirjailijan Alice Walkerin *The Color Purple* –romaanin (1982) tarkastelussa seksuaalisuuden ja rodullisuuden teemojen tarkastelua ei myöskään voi irrottaa toisistaan. Walkerin romaani sijoittuu 1900-luvun syvään etelään ja mustaan agraariyhteisöön, jossa miesten ylivalta rajoittaa naisten elämää. Romaani problematisoi monitahoisesti mustaan ruumiseen ja seksuaalisuuteen liitettyjä stereotypioita ja tutkii näiden vaikutuksia mustan yhteisön sisäisissä suhteissa.

Vastapainona miesten seksismille romaanissa kuvataan Celien ja Shugin lesbosuhdetta, joka auttaa Celietä löytämään oman ruumiillisuutensa sekä seksuaalisen mielihyvän. Romaanissa Shug hämmentää teoillaan länsimaisia, normatiivisia sukupuolirajoja sekä aktivoi muitakin henkilöitä ylittämään näitä rajoja. Shugin voi tulkita eräänlaiseksi mustaksi queer-hahmoksi, joka kyseenalaistaa seksuaaliseen identiteettiin liittyviä kategorioita. Samalla Shug kyseenalaistaa kuitenkin myös rodullisen identiteetin rajoja. Tarkastelen omassa puheenvuorossani siis sitä, miten Walkerin *The Color Purple* –romaanissa ”rodullisten” ja seksuaalisten erojen rakentuminen ovat sidoksissa toisiinsa, sekä sitä, miten Shug parodioi näitä identiteettikategorioita. Käytän työssäni apunani mm. Judith Butlerin, bell hooksin ja Siobhan Somervillen teorioita.